

Sprawa C-400/22

Streszczenie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym na podstawie § 98 ust. 1 regulaminu postępowania przed Trybunałem

Data wpływu:

16 czerwca 2022 r.

Oznaczenie sądu odsyłającego:

Landgericht Berlin (Niemcy)

Data wydania postanowienia o wystąpieniu z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym:

2 czerwca 2022 r.

Strona pozwana i wnosząca apelację:

VT

UR

Strona powodowa i druga strona w postępowaniu apelacyjnym:

Conny GmbH

Przedmiot postępowania głównego

Ochrona konsumenta, umowa zawierana na odległość przy użyciu środków elektronicznych, obowiązki informacyjne przedsiębiorcy

Przedmiot i podstawa prawna odesłania prejudycjalnego

Wykładnia prawa Unii, art. 267 TFUE

Pytanie prejudycjalne

Czy z art. 8 ust. 2 akapit drugi dyrektywy 2011/83/EU jest zgodna wykładnia przepisu prawa krajowego (tutaj: § 312j ust. 3 zdanie drugie i ust. 4 BGB w brzmieniu obowiązującym od dnia 13 czerwca 2014 r. do dnia 27 maja 2022 r.), w myśl której ma on zastosowanie, tak jak art. 8 ust. 2 akapit drugi dyrektywy

2011/83/EU, również w przypadku, gdy konsument w momencie zawarcia umowy przy użyciu środków elektronicznych nie jest bezwarunkowo zobowiązany do zapłaty przedsiębiorcy, lecz tylko pod pewnymi dodatkowymi warunkami – na przykład wyłącznie w razie późniejszej skuteczności zleconego dochodzenia praw lub w razie późniejszego wysłania osobie trzeciej wezwania do zapłaty?

Powołane przepisy prawa Unii

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz.U. 2011, L 304, s. 64), w szczególności art. 8 ust. 2 akapit drugi

Powołane przepisy prawa krajowego

Bürgerliches Gesetzbuch (niemiecki kodeks cywilny, zwany dalej „BGB”), w szczególności § 312j

Zwięzłe przedstawienie stanu faktycznego i przebiegu postępowania

- 1 Powódka jest spółką z ograniczoną odpowiedzialnością uprawnioną na mocy prawa niemieckiego do świadczenia usług inkasa. Dochodzi ona roszczeń na podstawie scedowanego prawa najemcy mieszkania należącego do pozwanej wynajmującej z tytułu zarzucanego naruszenia ograniczenia wysokości czynszu (§ 556d BGB).
- 2 Od dnia 15 listopada 2018 r. pozwana i wymieniony najemca są związani stosunkiem najmu lokalu mieszkalnego o powierzchni 64,18 m², które w myśl Berliner Mietenbegrenzungsverordnung (berlińskim rozporządzeniem w sprawie ograniczenia czynszów) z dnia 28 kwietnia 2015 r. znajduje się na obszarze z przesilonym rynkiem mieszkaniowym. Uzgodniony w umowie czynsz netto bez dodatkowych opłat eksploatacyjnych wynosi 756,45 EUR miesięcznie, podczas gdy zwykły lokalnie porównywalny czynsz w Berlinie od dnia 15 listopada 2018 r. do chwili zaangażowania powódki wynosił jedynie 375,84 EUR.
- 3 Powódka oferuje najemcom mieszkań, za pośrednictwem prowadzonej przez nią strony internetowej, poprzez kliknięcie przycisku oznaczonego napisem „dalej” lub „Zleć obniżenie czynszu” lub „Uratuj oszczędności z tytułu zamrożenia wysokości czynszów” możliwość udzielenia jej zlecenia dotyczącego egzekwowania praw przeciwko wynajmującemu, w szczególności dochodzenia praw do informacji, do zwrotu nadpłaconego czynszu oraz do stwierdzenia nieważności porozumienia w sprawie wysokości czynszu, o ile przekracza ono dopuszczalny czynsz.

- 4 Ogólne warunki umów będące podstawę zlecenia najemcy stanowią w pkt 2 w szczególności:

„2.1 Udzielają nam Państwo zlecenia po przejściu przez kalkulator cen najmu na naszej stronie internetowej [...]

Klikając przycisk „Udziel wiążącego zlecenia”, jednak najpóźniej przesyłając (np. e-mailem lub pocztą) wszelkie udostępnione przez nas dokumenty (oświadczenie cesji lub pełnomocnictwo), składają Państwo wiążącą ofertę zawarcia odpłatnej umowy zlecenia dotyczącej egzekwowania roszczeń wraz z uprawnieniami ubocznymi oraz cesji praw. Przyjmujemy Państwa ofertę poprzez wyraźne oświadczenie (na przykład e-mailem) lub wysłanie pisma reklamacyjnego do wynajmującego, przy pomocy którego będziemy dochodzić roszczeń wobec niego. Na żądanie, podpisują Państwo odrębny dokument cesji lub potwierdzenie cesji lub dokument pełnomocnictwa i przesyłają je nam w oryginale. [...]”.

- 5 Punkt 3 ogólnych warunków umów stanowi ponadto:

„3.1 Otrzymujemy (i) wynagrodzenie w wysokości jednej trzeciej (33,33%) zaoszczędzonego rocznego czynszu, to znaczy oszczędności za 4 miesiące (zwane dalej „provizją”), a także, gdy tylko wyślemy wynajmującemu wezwanie do zapłaty, (ii) wynagrodzenie w wysokości, która przysługiwałaby adwokatowi zgodnie z przepisami Rechtsanwaltsvergütungsgesetz (ustawy o wynagrodzeniu adwokata) [...]

[...]

3.3 Jeśli nasze starania będą bezskuteczne, prowizja nie przysługuje. [...]”

- 6 Najemca przedmiotowego mieszkania zarejestrował się na stronie internetowej prowadzonej przez powódkę, odznaczył haczykiem zgodę na ogólne warunki transakcji handlowych stosowane przez powódkę i kliknął udostępniony przez powódkę przycisk „Zamów”. Następnie w dniu 16 stycznia 2020 r. najemca podpisał formularz zatytułowany „Potwierdzenie, udzielenie pełnomocnictwa i cesja, zgoda”, podpisany i przekazany przez powódkę, który stanowi w szczególności:

„Niniejszym potwierdzamy i powtarzamy ze względów czysto ostrożnościowych [...] cesję praw [...], prawo do zwrotu nadpłaconego czynszu[,] ograniczone do czterech miesięcznych czynszów należnych po reklamacji. [...] Niniejszym zatwierdzamy wyłącznie ze względów czysto ostrożnościowych z mocą wsteczną wszystkie dokonane w tym zakresie czynności prawne i oświadczenia. [...]”.

- 7 Formularz ten nie zawiera żadnej informacji dotyczącej obowiązku zapłaty ze strony najemcy.

- 8 W piśmie z dnia 21 stycznia 2020 r. powódka zarzuciła pozwanej, powołując się na zlecenie i pełnomocnictwo najemcy, naruszenie przepisów dotyczących ograniczenia wysokości czynszu (§§ 556d i nast. BGB) i podniosła różne roszczenia do informacji i zwrotu płatności.
- 9 W swoim powództwie powódka żąda informacji o wysokości czynszu należnego od poprzedniego najemcy, o uzgodnionych z poprzednim najemcą podwyżkach czynszu, o realizacji działań modernizacyjnych przed rozpoczęciem stosunku najmu oraz o tym, czy stosunek najmu ustanowiony z najemcą jest pierwszym najmem po kompleksowej modernizacji. Żąda ona ponadto zwrotu 305,75 EUR nadpłaconego czynszu za miesiąc kwiecień 2020 r. oraz zwrotu 813,39 EUR kosztów przedsądowego dochodzenia praw.
- 10 Amtsgericht (sąd rejonowy) uwzględnił powództwo. Amtsgericht stwierdził w szczególności, że żądany czynsz przekracza dopuszczalny czynsz w zakresie dochodzonym przez powódkę.
- 11 W apelacji wniesionej do sądu odsyłającego pozwani wnoszą o oddalenie powództwa w całości. Zarzucają między innymi, że powódka naruszyła wymogi § 312j ust. 3 zdanie drugie BGB oraz art. 8 dyrektywy 2011/83 poprzez zastosowanie niewystarczająco oznaczonego przycisku zamówienia.

Zwięzłe przedstawienie uzasadnienia odesłania prejudycjalnego

- 12 Zdaniem sądu odsyłającego powodzenie apelacji zależy od tego, czy konstrukcja przycisku zamówienia stosowanego przez powódkę narusza § 312j ust. 3 zdanie drugie BGB. W tym zakresie znaczenie ma wykładnia stosownego przepisu prawa Unii, a mianowicie art. 8 ust. 2 akapit drugi dyrektywy 2011/83. Zarzuty dotyczące innych aspektów sporu podniesione przez powódkę w ramach jej apelacji nie mają szans na uwzględnienie.

Ocena sporu na podstawie BGB

- 13 Właściwe ustępy § 312j BGB w jego brzmieniu mającym zastosowanie w niniejszej sprawie brzmią następująco:

„(2) W przypadku umowy konsumenckiej zawieranej w obrocie elektronicznym, której przedmiotem jest płatna usługa przedsiębiorcy, przedsiębiorca udostępnia konsumentowi informacje, o których mowa w art. 246a ust. 1 zdanie pierwsze pkt 1, 4, 5, 11 i 12 Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (ustawy wprowadzającej kodeks cywilny), w prosty i zrozumiały oraz widoczny sposób bezpośrednio przed złożeniem przez konsumenta zamówienia.

(3) W przypadku umowy, o której mowa w ust. 2, przedsiębiorca organizuje zamówienie w taki sposób, aby konsument wyraźnie potwierdził w swoim zamówieniu, że zobowiązuje się do zapłaty. Jeśli zamówienie jest składane za pomocą przycisku, obowiązek przedsiębiorcy, o którym mowa w zdaniu

pierwszym, jest spełniony tylko wtedy, gdy przycisk ten jest oznaczony w łatwo czytelny sposób jedynie z użyciem słów „zamówienie z obowiązkiem zapłaty” lub innego równoważnego jednoznacznego sformułowania.

(4) Umowa, o której mowa w ust. 2, zostaje zawarta tylko wtedy, gdy przedsiębiorca spełni swój obowiązek z ust. 3”.

- 14 Przepisy te mają co do zasady zastosowanie do modelu transakcji powódki. W tym względzie sąd odsyłający podziela pogląd Bundesgerichtshof (federalnego trybunału sprawiedliwości, Niemcy), który wprawdzie początkowo zważył, że modele transakcji, które „w oczywisty sposób nie są związane z ukrytą pułapką kosztów”, nie są objęte § 312j ust. 3 i 4 BGB, ale jednak niezwłocznie zarzucił ten pogląd (wyrok z dnia 19 stycznia 2022 r., sygn. akt VIII ZR 122/21). Ten punkt widzenia jest zgodny z orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości, zgodnie z którym wszyscy przedsiębiorcy, a nie tylko operatorzy tak zwanych pułapek abonamentu lub kosztów są objęci zakresem zastosowania dyrektywy 2011/83 (zob. ostatnio wyrok z dnia 7 kwietnia 2022 r., Fuhrmann-2, C-249/21, EU:C:2022:269, pkt 20 i nast.).
- 15 Jeżeli § 312j ust. 3 zdanie drugie BGB ma zastosowanie konkretnie w niniejszym przypadku, to stwierdzić należy, że powódka nie spełniła wymogów tego przepisu. Z akt postępowania wynika bowiem, że najemca udzielił powódce zlecenia przez aktywowanie przycisku opatrzonego napisem „Zlecę obniżenie czynszu” lub „Uratuj oszczędności z tytułu zamrożenia wysokości czynszów”. Bezsporne jest, że przycisk nie był opatrzony napisem „zamówienie z obowiązkiem zapłaty” lub równoważnym jednoznacznym sformułowaniem. Jednak tylko w ten sposób powódka spełniłaby wymogi § 312j ust. 3 zdanie drugie BGB oraz mającego zastosowanie do jego wykładni zgodnej z prawem Unii art. 8 ust. 2 akapit drugi dyrektywy 2011/83 (zob. wyrok z dnia 7 kwietnia 2022 r., Fuhrmann-2, C-249/21, EU:C:2022:269, pkt 26).
- 16 Zgodnie z orzecznictwem Bundesgerichtshof, które opiera się na § 312j ustęp 4 BGB, zawarcie umowy jest w takim przypadku całkowicie bezskuteczne. W doktrynie natomiast prezentowany jest po części pogląd, że ten przepis BGB należy interpretować w świetle art. 8 ust. 2 akapit drugi zdanie trzecie dyrektywy 2011/83 w ten sposób, że konsument jest jedynie „niezwiązany” umową i zamówieniem, wobec czego należy przyjąć bezskuteczność zawieszoną.
- 17 Nawet gdyby uznać ten ostatni pogląd, to w niniejszej sprawie nie doszłoby do skutecznego zawarcia umowy, ponieważ powódka w żadnym momencie nie poinformowała najemcy przedmiotowego mieszkania w sposób odpowiadający wymogom § 312j ust. 3 zdanie drugie BGB o zobowiązaniach płatniczych wynikających z umowy, a najemca również w żadnym momencie nie udzielił następczej zgody na zawarcie ani nie potwierdził potencjalnie jedynie bezskutecznie zawieszony umowy (ewentualnie w sposób dorozumiany).

- 18 Takiej zgody lub potwierdzenia nie stanowi również oświadczenie o cesji z dnia 16 stycznia 2020 r., ponieważ najemca złożył to oświadczenie wyłącznie na polecenie powódki, aby w ten sposób wywiązać się z jego rzekomych obowiązków współdziałania ustanowionych na mocy § 2.1 ust. 2 ogólnych warunków umów powódki z naruszeniem § 312j ust. 3 zdanie drugie BGB. Dokonana w drodze takiego oświadczenia cesja jest zaprojektowana wraz ze zleceniem jako jednolita transakcja. Jest ona zatem również bezskuteczna. Inna ocena nie jest możliwa, gdyż prowadziłaby do legitymizowania tak zwanych „pułapek potwierżeń” poprzez to, że późniejszym czynnościom wykonawczym konsumenta przypisywane byłoby znaczenie dorozumianej zgody, potwierdzenia lub nawet ponownego dokonania czynności prawnej zawartej wcześniej przy użyciu środków elektronicznych z naruszeniem § 8 ust. 2 akapit drugi dyrektywy 2011/83. Tym samym jednak obowiązek zapłaty przez konsumenta nie wynikałby dla niego w sposób jednoznaczny, lecz jedynie z „okoliczności” zawarcia umowy (zob. wyrok z dnia 7 kwietnia 2022 r., Fuhrmann-2, C-249/21, EU:C:2022:269, pkt 30).

Wątpliwości w odniesieniu do prawa Unii

- 19 Zgodnie z art. 8 ust. 2 akapit drugi zdanie pierwsze dyrektywy 2011/83 przedsiębiorca zapewnia, aby konsument w momencie składania zamówienia wyraźnie przyjął do wiadomości, że zamówienie pociąga za sobą obowiązek zapłaty. Zdaniem sądu odsyłającego nie jest jasne, czy przepis ten ma zastosowanie w niniejszej sprawie. Konkretnie pojawia się pytanie, czy umowa zawierana na odległość przy użyciu środków elektronicznych „pociąga za sobą” „obowiązek zapłaty” w rozumieniu tego przepisu również w przypadku, gdy wynagrodzenie jest należne tylko pod pewnymi dodatkowymi warunkami – na przykład wyłącznie w przypadku sukcesu lub w niepewnym przypadku późniejszego wezwania osoby trzeciej do zapłaty.
- 20 Bundesgerichtshof interpretuje art. 8 ust. 2 akapit drugi dyrektywy 2011/83 – oraz § 312j ust. 3 i 4 BGB – w przedmiotowym kontekście w ten sposób, że „cel ochrony wyjątkowo nie jest naruszony” i przedsiębiorca nie jest zobowiązany wobec konsumenta do oznaczenia przycisku zamówienia słowami „zamówienie z obowiązkiem zapłaty”, jeżeli „wynagrodzenie jest należne tylko pod pewnymi warunkami, a mianowicie wyłącznie w przypadku sukcesu” (zob. wyroki: z dnia 19 stycznia 2022 r., VIII ZR 123/21, pkt 55; oraz z dnia 30 marca 2022 r., VIII ZR 358/20, pkt 58).
- 21 Natomiast inne sądy niemieckie, tak jak doktryna prawa, przypisują art. 8 ust. 2 akapit drugi dyrektywy 2011/83 znacznie szerszy zakres zastosowania. Ich zdaniem przepis ten obejmuje również czynności prawne, w przypadku których odpłatność wynika jedynie pośrednio z zawarcia umowy lub jest związana z wystąpieniem dalszych warunków lub działań konsumenta.
- 22 Sąd odsyłający skłania się do ostatniego wymienionego poglądu. Przemawia za nim już brzmienie spornego przepisu, zgodnie z którym istnieje obowiązek

zastosowania przycisku, jeżeli zamówienie „pociąga za sobą” dla konsumenta obowiązek zapłaty. Zawarcie umowy przy użyciu środków elektronicznych „pociąga za sobą” obowiązek zapłaty jednak już wtedy, gdy jego wystąpienie nie jest nieuchronne, a jedynie możliwe i niewykluczone całkowicie.

- 23 Za taką szeroką wykładnią przemawia również cel art. 8 ust. 2 akapit drugi dyrektywy 2011/83. Zgodnie z jej art. 1 oraz motywami 4, 5 i 7 dyrektywa ta ma bowiem na celu zapewnienie wysokiego poziomu ochrony konsumentów poprzez zagwarantowanie im dostępu do informacji i ochrony w obrocie z przedsiębiorcami. Ten punkt widzenia jest również zgodny z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości (zob. ostatnio wyrok z dnia 7 kwietnia 2022 r., Fuhrmann-2, C-249/21, EU:C:2022:269, pkt 21 i 30). Nie byłaby jednak zgodna z zagwarantowaniem tego wysokiego poziomu ochrony konsumentów sytuacja, w której z ochrony wynikającej z dyrektywy korzystają tylko ci konsumenci, których późniejszy obowiązek zapłaty jest już pewny w momencie zawarcia umowy, a jednocześnie odmawia się jej tym konsumentom, których obowiązek zapłaty nie jest jeszcze ostateczny w momencie zawarcia umowy, lecz zależy od późniejszego spełnienia się innych warunków, na które konsumenci często nawet nie mogą mieć wpływu. Również ci konsumenci są bowiem zobowiązani do zapłaty w razie spełnienia się warunku bez uprzedniego wyraźnego poinformowania o ich obowiązku zapłaty.
- 24 Wreszcie również względy praktyczne nie stoją na przeszkodzie szerokiej wykładni art. 8 ust. 2 akapit drugi dyrektywy 2011/83. W zakresie, w jakim Bundesgerichtshof stwierdził, że szeroka wykładnia mogłaby wywołać zamieszanie u konsumenta „wbrew [...] celowi ustawy i wdrożonej przez nią dyrektywy [...] ponieważ usługa... nie powinna być w każdym przypadku odpłatna, ale napis na przycisku tego nie wyrażał” (zob. wyrok z 19 stycznia 2022 r., VIII ZR 123/21, pkt 55), to nie uzasadnia to odmiennej oceny. Z jednej strony same względy praktyczne co do zasady nie mogą już wpływać na wykładnię prawa Unii sprzeczną z jego brzmieniem, sensem i celem. Z drugiej strony przedsiębiorca w ma każdym przypadku możliwość poinformowania konsumenta poza przyciskiem w wystarczająco wyraźny sposób, że obowiązek zapłaty istnieje nie na zasadzie wyjątku, ale jedynie w normalnym przypadku przewidzianym przez niego na stronie internetowej. Eliminuje to wszelkie niejasności, które poprzez nadmierne oznaczenie przycisku, mogłyby spowodować „zamieszanie” po stronie konsumenta. W rzeczywistości „zamieszanie” powinno powstać tylko wśród konsumentów, którzy w przypadku spełnienia się warunku czują się narażeni na roszczenia płatnicze przedsiębiorcy, o których powstaniu nie mieli żadnej lub w każdym razie wystarczającej wiedzy w momencie udzielenia zlecenia ze względu na brak oznaczenia przycisku zamówienia odpowiadającego wymogom art. 8 ust. 2 akapit drugi dyrektywy 2011/83.